

KAYIP SESLERİN İZİNDE
Emre Aracı

Yester Malikânesine ve Menotti'ye Geri Dönüş

Değerli yazarımız Emre Aracı, hayatı bir tür efsaneye dönüşmüş olan, İskoçya'nın ilk ve son İtalyan grand maestrosu Gian Carlo Menotti'yi kaleme aldığı makalesinde, içimizde saklı kalan güzelliklerin hiçbir zaman kaybolmayacağını bize anımsatıyor

İki yanında sarmaşıkların kapladığı bekçi kulübelerinin simetrik bir düzenle yer aldığı, o taçlı ve heybetli bahçe kapısını unutabilmek hiç mümkün olabilir mi? Bir cetvelle çizilmiş o yolda, asırlık ağaçların koruması altındaki o büyülü ve saklı bahçeye doğru uzanan demir parmaklıklı kapıdan geçip hayatın tüm monoton gündeliğini ve güncelliğini bir kenara itip büyük besteci hayatlarını okuduğunuz o renkleri solmuş resimli kitaplardan bir tanesinde gördüğünüz eski bir fotoğrafta çoktan yitip gittiğini düşündüğünüz bir dünyanın hâlâ var olduğuna inanmamak mümkün olabilir mi? Elimde tuttuğum o eski kartpostala bakarken o kapıdan geçip, bir besteciden ziyade bir kont gibi İskoçya'daki sarayında yaşayan, İtalyan asıllı büyük besteci Gian Carlo Menotti'ye bir öğlen yemeğinde sofrasına misafir olduğum günü unutmam mümkün olabilir mi? Hele ki o günden bugüne tam tamına 20 yıl geçmiş ve içinde bulunduğumuz dünya artık tanınmaz bir hale gelmişken, o güzel hatıraların hâlâ canlılığını koruyor olmasında büyük bir huzur ve teselli bulurken, kendisine pek de itibar etmeyen bir çağda o engin ormanın içindeki sarayında kendi evrenini çoktan yaratmış olan 92 yaşındaki Menotti'den aldığım hayat dersinin kıymetini bilmemek yerinde bir davranış olabilir mi? Tek bir sesin içinde mevcut olan o ahenkli armonik sesler gibi içimizde barınan o eski hatıralar da bizler farkında olmasak da işte böylesine şuuraltından bizleri beslemekle kalmıyor, aynı zamanda hayatımızı şekillendiriyor. Hatıralar hatırlanmak istediğinde de bir anda eski bir dergide ya da kartpostalda birer ipucu gibi karşımıza çıkıyor. Biz ona tesadüf diyoruz, ama esasında o bizlere içimizde hep canlı kalmaya devam eden gerçek evrenimizden olumlu ve hayırlı bir mesaj olarak geliyor, yeni hatıralara doğru istikametimizi belirliyor.

'Gian Carlo Menotti: İskoçya'nın ilk ve son İtalyan grand maestrosu' başlıklı yazım o yıllar iki ayda bir çıkan *Andante*'nin Şubat-Mart 2004 tarihli 9. sayısına kapak olmuştu. Şu an yine bir Şubat günü, ama bu defa 209. sayının makalesini yine Menotti üzerine kaleme aldığımı düşünüp, geçen zaman zarfında ise tam tamına 200 sayı kat edilmiş olduğunu idrak edince daha da duygulanmadan edemiyor insan. Hayatı bir tür efsaneye dönüşmüş olan Menotti'yle o gün Yester malikânesinde ilk olarak tanışıp altı saat



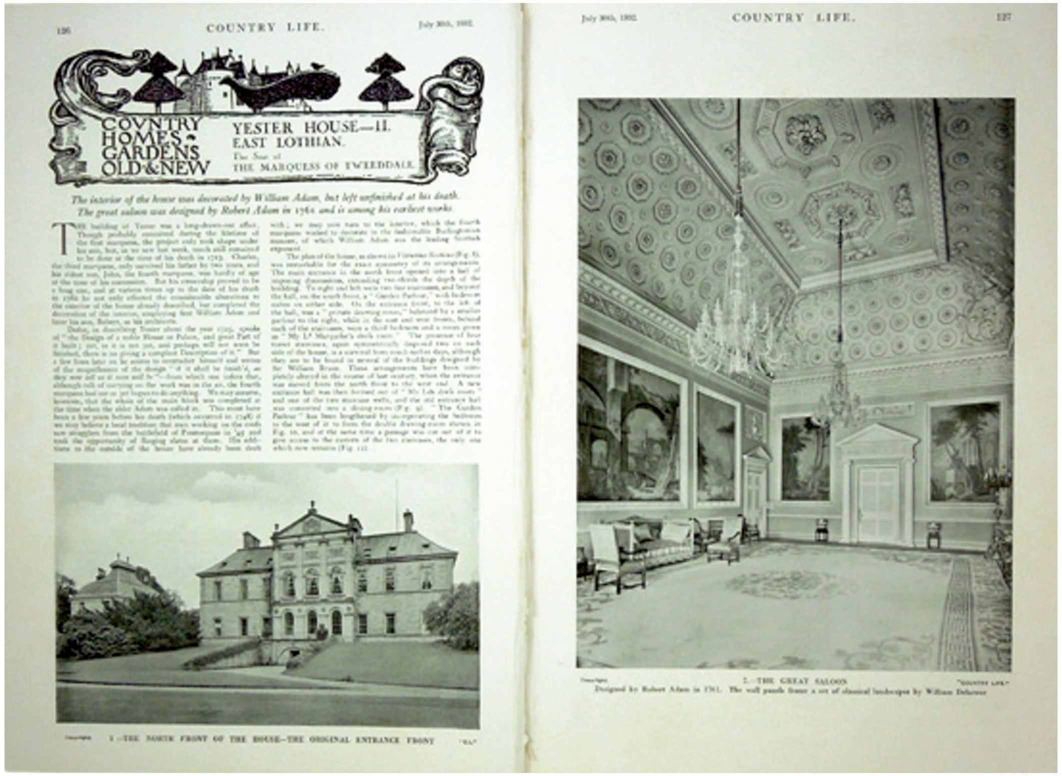
Şubat-Mart 2004 tarihli *Andante* dergisinin kapağında Gian Carlo Menotti



Eski bir kartpostalda Yester malikânesinin anıtsal giriş kapısı, (Emre Aracı Koleksiyonu)



Yester House olarak bilinen Yester malikânesi, (Emre Aracı Koleksiyonu)



1932 yılında *Country Life* dergisine konu olan Yester malikânesi ve balo salonu

boyunca sohbet ederken canlı bir tarihi bizzat yaşıyor olmanın heyecanını da duyuyordum elbette. Atonal ve çağdaş akımların pek de itibar etmedikleri, zamanında *Time* dergisine kapak olmuş, bu romantik adamın onlara göre demode romantik müziği, hatta o romantik sarayında aynen bir tiyatro sahnesindeymiş gibi kurguladığı yaşamı, 21. yüzyılda dahi estetik duygularını 18. yüzyılda duyup hissedebilen ve bunu hissetmekte de hakkı olan benzer ruhtaki sanatçılar için büyük bir ilham kaynağıydı. Belki de bu yüzden Yester'in o gün hissettiğim ambiyansını hiçbir zaman unutmamak ve unutturmamak benim için önemliydi. Nitekim Yester malikânesine bitişik komşu olan Edinburgh şehrinin dünya çapındaki festivalinin Menotti'ye karşı gösterdiği ilgisizlik o yıllar Edinburgh Üniversitesi Müzik Fakültesi'nde bir öğrenci olarak beni dahi hep hayrete düşürür olmuştu.

Dolayısıyla aradan geçen neredeyse çeyrek asır sonra Edinburgh Festivali websitesinde Menotti'nin *The Telephone* operası hakkında şu satırları okumak beni çok şaşırtacaktı: "Gian Carlo Menotti'nin olağanüstü güzellikteki 1947 tarihli operası, sadece iki şarkıcı ve özenle seçilmiş bir çalgı topluluğu için yazılmış tek perdelik romantik bir komedidir. Renkli ve esprili partisyonu, acı mizahı ve büyük operanın klasiklerine zeki göndermeleri bir araya getirir". Bu yeni prodüksiyon Edinburgh Festivali tarafından İskoç Operası'na "My Light Shines On" projesi kapsamında günümüz Edinburgh'unda geçen bir film olarak sipariş edilmişti. Üstelik *The Times* ve *The Scotsman* gazetelerinin kritiklerinden de beş yıldız almıştı. Görülen oydu ki Menotti'nin ömrü vefa etmemiş olsa da müziğiyle Edinburgh'a geri dönmüştü. Ama ben yine de sosyal medyadan da nasibini almış cep telefonlu o modern film prodüksiyonu yerine Yester malikânesindeki anılarla bezeli o güne geri dönmeyi tercih ediyorum; Yester malikânesinin tarihçesine. Edinburgh'un yaklaşık 40 km doğusundaki Gifford Köyü'nde bulunan Yester House asırlar boyunca Tweeddale Markileri'nin mülkiyetindeydi ve inşaatına 1699'da başlanmıştı. Ev günümüzdeki neo-klasik mimarisine 18. yüzyılda İskoçya'nın ünlü mimar ailesi Adam kardeşleri görevlendiren 4. Marki John Hay devrinde kavuştu. Saray boyutlarınaki Yester en görkemli çağına artık ulaşmıştı. Ancak 1960'lı yıllara gelindiğinde, 11. Marki'nin ölümünden sonra, iki dünya savaşının ardından, ekonomik şartların getirdiği olumsuzluklarla birlikte aile malikâneyi satışa çıkarttı. Burayı ilk olarak iki antikacı satın aldı, ancak 1972'de Yester House tekrar satışa çıktığı zaman bu defa hiç beklenmedik bir alıcı karşılarına çıktı: 61 yaşındaki İtalyan besteci Gian Carlo Menotti.



Mayıs 1950 tarihli *Time* dergisinin kapağında Gian Carlo Menotti

"Menotti, müzikal atmosfer yaratmakta usta, moda olmuş güncel akımlara hiçbir önem vermeden kendi kaderini inatla takip eden bir bestecidir. O, özgünlüğün farklı olmak değil, insanca mümkün olan en dürüst ve samimi şekilde, kendisi olma meselesi olduğu gerçeğiyle doğmuş gibidir". Bu sözler Menotti'nin hayatını 1985 yılında *The Stages of Menotti* adlı kitapta kaleme alan yazar John Ardoin'e aittir. Besteciyi Yester malikânesine getiren de hiç şüphesiz kendi kaderini inatla takip edişi olmuş olmalıdır. Nitekim onun atmosfer yaratmaktaki başarısı sadece operaları için değil, Yester House'un gerçek dekorunu da kendi yaşamına bir tür sahne olarak seçmiş olmasında görülmelidir. Ardoin'in aktardığı gibi o "hayalperest olduğu için hayal kırıklığının kaçınılmaz olduğunu da bilen" bir sanatçıdır aynı zamanda. Yenilginin, bilhassa haksız yenilginin, insan kalbini nasıl zehirlediğini, yüzündeki tebessümü bir anda nasıl silip götürdüğünü de bizzat defalarca yaşamıştır. Ancak ne eleştirel darbeler, sanatsal başarısızlıklar ne de kişisel hayal kırıklıkları onu yıkmaya veya temelde olumlu bakış açısını engellemeye yetebilmiştir. O hep çocuksu bir iyimser olarak kalmaya devam etmiş, diğerlerinin iyi niyetine ve yeteneğine de her zaman inanmıştır. Bana o gün Yester'in kapılarını açan da zaten Menotti'nin iyi niyetinden başka bir şey değil de ne olabilirdi? Seneler sonra Cevad Memduh Altar'ın resmi websitesindeki bir makalesinde de Menotti'nin o cömert doğasını görmek, "evet, bunu ben de bizzat yaşadım" demek ne de anlamlıydı.

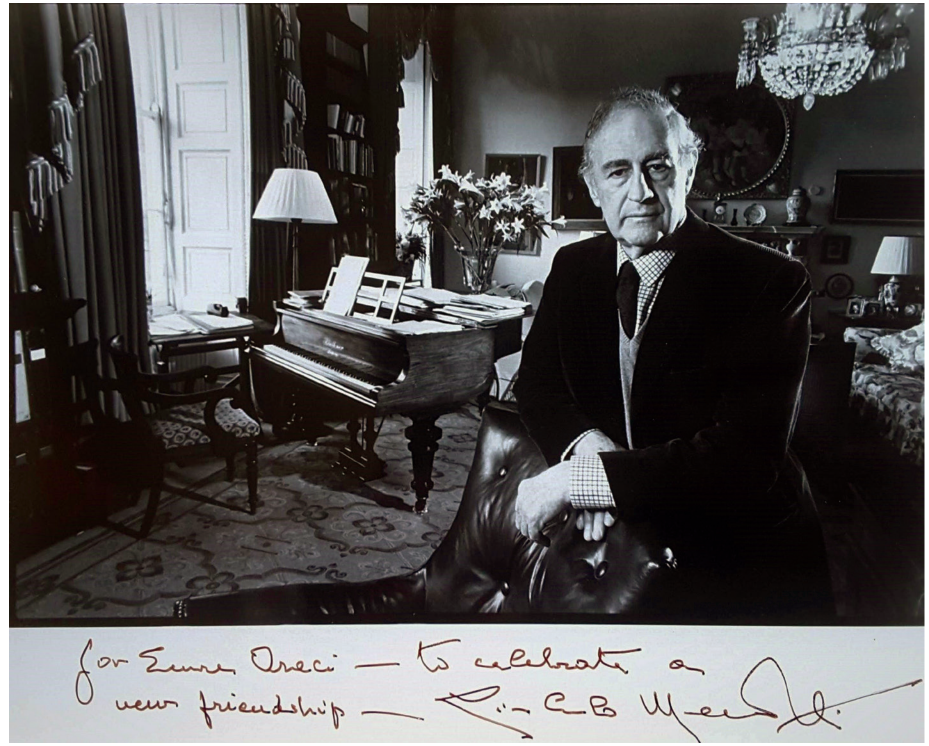
1952 yılının Aralık ayında Menotti'nin *Konsolos* operası ilk olarak Devlet Operası tarafından Ankara'da sahnelenmişti. Leyla Gencer'in de başrol aldığı bu temsiller Aydın Gün tarafından sahneye konmuştu. Ancak telif bedelinin ödenmesi maddi etkenlerden dolayı zorluk yaratmış ve Altar da bu durumu hiç çekinmeden Menotti'ye açıkça yazmıştı: "Kısa bir süre sonra büyük besteciden aldığım cevap beni çok sevindirdi



Yester House için tiyatro projesi, John Quinlan Terry, 1992, (Emre Aracı Koleksiyonu)

ve Menotti'nin dillere destan olan tevazuuna büsbütün inandım. Menotti bu mektupta hiç üzülmememizi, Türk operası için her türlü kolaylığı göstermesini New York'taki nota yayımevine bildirdiğini, ancak milletlerarası nitelikteki 'copyright' anlaşması uyarınca hukukî bir anlaşmaya varılması zorunluluğundan ötürü, Türk Devlet Operası'na özel bir telif hakkı ödeme kolaylığı gösterileceğini yazıyordu", (Cevad Memduh Altar, '*Konsolos* Operası 20 yıl önce Ankara'da', *Devlet Operası Dergisi*, 6 Ocak 1972). O gün kadife ceketi, kravatı, yeleği ve kemik saplı bastonu ile bizleri karşılayan, iyi niyetli, babacan ve cana yakın bir edayla elini uzatan Menotti işte böylesine yardımsever bir insandı. 1911'de İtalya'nın İsviçre sınırına yakın Cadegliano Viconago kasabasında dünyaya gelen ve harikulâde bir villada çocukluğu geçmiş olan Menotti sanki doğduğu o çağ ve dünyadan hiçbir zaman kopmamıştı. Nitekim oturduğumuz görkemli çalışma odasındaki Robert Adam'ın süslü şöminesinin üzerinde yuvarlak bir çerçeve içerisinde asılı duran büyük tabloda iki çocuk betimlenmişti. Giuseppe Amisani'nin fırçasından çıkma 1918 tarihli bu mutlu kompozisyonda 7 yaşındaki Menotti kardeşi Tullio ile resmedilmişti. O resme baktıkça insan Menotti'nin neden her zaman güzeli ve ideali aradığını daha da iyi anlayabiliyordu.

Oyuncak tiyatro sahnelerine karşı merakımdan ötürü o gün Yester House'da gördüğüm büyük ölçekli bir tiyatro maketi derhal ilgimi çekmişti. Menotti'nin de operaya olan ilgisinin çocukluğunda canlandırmalar yaptığı oyuncak tiyatroların sahnelerine dayandığını çok iyi biliyordum. Bana maketin çatısını kaldırıp içine bakmamı söyledi. O çatı açılıp da salon ve sahne belirince nasıl da güzel bir tiyatro karşıma çıkmıştı. Ancak bu maket oyuncak değildi; Menotti'nin Yester'in harap haldeki eski ahırlarını dönüştürmek istediği ve projesini o zaman Galler Prensi olan Kral III. Charles'ın en tercih ettiği mimarlardan John Quinlan Terry'e hazırlattığı tiyatronun maketiydi. Hatta Prens Charles dahi şahsen Yester'i ziyaret etmiş ve Menotti'nin projesine bağışta bulunmuştu. Terry projenin tanıtımı için klasik dönem süslemeleriyle bezeli tiyatroda verilen temsili bir performansın canlandırıldığı 50 adetle sınırlı imzalı özel baskı gravür de hazırlamıştı. Gravürün bir köşesinde ise Saint Augustine'in "Ey güzellik, daima eski ve daima yeni, geç kalmışım sana aşık olmaya! Sen içimdeydin, ama ben dışarıdaydım ve seni orada aradım" sözleri göze çarpıyordu. Ancak devir çoktan değişmişti; 1992 yılında bir tür İskoçya'nın Glyndebourne'u olacak olan bu projeye Menotti büyük bir heyecanla sarılmış, fakat ne yazık ki Prens Charles'ın desteğine rağmen resmi otoritelerden hiçbir karşılık bulamamıştı ve hiçbir zaman da bulamayacaktı. Samuel Barber'ın hayat arkadaşı, *Amahl and the Night Visitors*, *The Medium*, *The Consul* ve *The Saint of Bleecker Street* gibi operaların yaratıcısı, Pulitzer Müzik Ödülü sahibi, besteci ve librettist Gian Carlo Menotti 1 Şubat 2007'de Monaco'da 95 yaşında hayata gözlerini yumduktan sonra da ne yazık ki Yester malikânesi için hayalini kurduğu o tiyatro projesi unutuldu gitti. Yester House ise evlat edindiği Francis Menotti'ye miras kaldı ve sonra da satışa çıktı. Yıllarca satılmayı bekleyen malikâne nihayet 2015'te yatırımcı bir aile tarafından satın alındı. Menotti'nin, tiyatro maketi dahil, kişisel eşyaları ve hatıraları ise vefatından kısa bir süre sonra düzenlenen müzayedede satıldı gitti. Kapsamlı bir renovasyonun ardından beş yıldızlı otellerin pek bilindik klonlaşmış butik dekoruna bürünen Yester yepyeni bir kimlikle kapılarını bu defa sosyete düğünlerine açacaktı. O gün Menotti'den ayrılmadan önce bana Yester'in çalışma odasında çekilmiş ve Blüthner marka piyanosunun da görüldüğü, arkada ise Robert Adam'ın şöminesinin üzerinde asılı duran Giuseppe Amisani'nin 1918 tarihli tablosunun seçildiği, bir fotoğrafını imzalayarak hediye etmiş ve üzerine de "To celebrate a new friendship" (Yeni bir dostluğu kutlamak için) yazmıştı. Tam tamına 20 yıl sonra şuurumda Yester malikânesine ve Menotti'ye geri dönerken çağlar değişse de içimizde saklı kalan güzelliklerin hiçbir zaman kaybolmayacağını göstererek bana Saint Augustine'in o dokunaklı sözünü hatırlattığı için onu anıyor ve teşekkür ediyorum…



Gian Carlo Menotti'nin Emre Aracı'ya Yester House'da imzaladığı fotoğrafı

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.